

TREMTIES ŽENKLAI

Sukanka 65 metai nuo pirmojo masinio Lietuvos gyventojų trėmimo. Šiai tragiškai sukakčiai paminėti skiriama paroda „Tremties ženklai“.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, prasidėjo sovietinis genocidas. „Liaudies priešais“ buvo laikomi visi, kurie nepriklausomoje Lietuvoje dirbo bent kiek atsakingesnę darbą, buvo parodę politinį ar visuomeninį aktyvumą. Tai palietė visus gyventojų sluoksnius, tačiau labiausiai – inteligentiją. Per pirmuosius okupacijos metus buvo suimta ir įkalinta 6,6 tūkst. žmonių. 1941 m. birželio 14 d. prasidėjo masinis gyventojų trėmimas, kurį sustabdė tik birželio 22-ąją prasidėjęs Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karas. Iš Lietuvos į Sovietų Sąjungos gilumą buvo išvežta apie 18 tūkst. žmonių. Formuojant ešelonus, apie 4 tūkst. vyrų buvo atskirti nuo šeimų ir išsiųsti į Krasnojarsko krašto, Komijos autonominės respublikos, Molotovo, Sverdlovsko sričių lagerius bei kalėjimus. Jų šeimos buvo išgabentos į Altajaus kraštą, Komiją, Tomsko sritį ir kt.

Ant Lenos kranto apsigyvenę tremtiniai. Kiusiūras, 1947 m.

1942 m. vasarą 2795 tremtiniai, daugiausiai moterys su mažamečiais vaikais, iš Altajaus buvo pervežti į Jakutijos šiaurę, Lenos upės deltos salas. Atvežti į mažai apgyvendintus kraštus, tremtiniai kentėjo nuo atšiauraus klimato, sunkaus darbo, bado, alinančios buities. Daug vaikų ir silpnesnės sveikatos žmonių susirgo ir mirė jau pačią pirmą žiemą.

1944 m. artėjant Raudonajai armijai, tūkstančiai Lietuvos gyventojų, bijodami pasikartosiančio teroro, traukėsi į Vakarų ir susitelkė Vokietijoje. Po Vokietijos kapituliacijos apie 60 tūkst. lietuvių buvo apgyvendinti sąjungininkų įkurtose Perkeltųjų asmenų stovyklose. Jose gyvenimas buvo kuriamas pagal Lietuvos valstybės modelį: aukščiausios valdžios funkcijas vykdė tuoj po karo Berlyne atgaivintas Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas, tremtinių bendruosius reikalus tvarkė 1946 m. įkurta Lietuvių tremtinių bendruomenė. Buvo atkurtos Lietuvoje veikusios profesinės ir kultūrinės organizacijos, veikė leidyklos, mokyklos, įsteigtas Pabaltijo universitetas, būrėsi meno kolektyvai. Prasidėjus masinei emigracijai į kitus kraštus, 1950 m. Perkeltųjų asmenų stovyklos buvo uždarytos.

Ašafenburgio perkeltųjų asmenų stovykloje. Vokietija, 1946 m.

1944 m. liepos mėnesį Raudonoji armija išžengė į Lietuvą. Prasidėjo antroji šalies okupacija .

Į ginkluotą pagrindį pasitraukė dešimtys tūkstančių Lietuvos patriotų. Miškuose stichiškai kūrėsi partizanų būriai, peraugę į visą Lietuvą apimančią karinę struktūrą. 1944–1949 m. susikūrė Algimanto, Dainavos, Didžiosios Kovos, Kęstučio, Prisikėlimo, Tauro, Vyčio, Vytauto ir Žemaičių partizanų apygardos. Jos sudarė Jūros, Nemuno bei Kalnų sritis. 1949 m. vasario 2–22 d. įvyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, suvienijęs ginkluoto antisovietinio pasipriešinimo junginius į bendrą organizaciją – Lietuvos laisvės kovos sąjūdį. Suvažiavimo metu buvo priimta politinė deklaracija, galutiniu partizanų kovos tikslu paskelbusi nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą. Okupacinė valdžia kovai su partizanais sutelkė NKVD, MGB Valstybės saugumo kariuomenės dalinius. Kovojančiųjų jėgos buvo nelygios. 1953 m. organizuotas partizaninis pasipriešinimas, pareikalavęs 21,5 tūkst. partizanų bei jų rėmėjų gyvybių, buvo palaužtas.

Partizaninio pasipriešinimo slopinimas okupacinei valdžiai buvo pretekstas imtis aktyvinti lietuvių tautos genocidą. 1944–1952 m. į Ka-

Lietuvos partizanai. 1950 m.

zachijos, Komijos, Krasnojarsko ir Magadano lagerius buvo išvežta apie 147 tūkst. žmonių. Vėl prasidėjo masiniai Lietuvos gyventojų trėmimas. Didesni ar mažesni trėmimai vykdėti kasmet nuo 1945 iki 1952 metų, o pavieniai ir 1953-aisiais. Didžiulėje teritorijoje – nuo Komijos iki Jakutijos – specialiųjų komendantūrų priežiūroje buvo apgyvendinta apie 118 tūkst. Lietuvos žmonių, iš jų – 34 tūkst. vaikų. Pirmaisiais pokario metais daugiausia buvo tremiamos partizanų ir jų rėmėjų, nuo 1947 m. – ūkininkų šeimos. Išskirtini trys didieji trėmimai: 1948 m. gegužės 22–23 d. buvo išstremta apie 44 tūkst., 1949 m. kovo 25–28 d. – apie 33,5 tūkst., 1951 m. spalio 2 d. – apie 21 tūkst. žmonių. Tik po Stalino mirties tremtinių padėtis ėmė keistis. 1954-aisiais į Lietuvą buvo leista grįžti vaikams, nuo 1955 m. – ir šeimoms, o nuo 1956-ųjų prasidėjo masinis lietuvių tremtinių grįžimas į Tėvynę.

Tremtis į Rytus, emigracija į Vakarus, rezistencija pogrindyje – pasipriešinimo, išbandymų ir tikėjimo laikas suvienijo tautą bendram laisvės siekiui, atvedusiam į nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą.

1949 m. Trofimovskas. Žvejai Lenos pakrantėje taiso tinklą.